

KIESVEREENIGING VRIJDENKERS NAAR HET PARLEMENT

De **Kiesvereniging Vrijdenkers naar het Parlement** trachtte in de eerste helft van de jaren twintig om meer niet-godsdienstige, antikerkelijke afgevaardigden in de Tweede Kamer te krijgen. De op 7 maart 1922 opgerichte kiesvereniging kwam voort uit de vrijdenkersvereniging De Dageraad. Deze vereniging was in 1856 opgericht als een wijsgerig genootschap, maar vanaf het einde van de negentiende eeuw mengde De Dageraad zich in toenemende mate in het maatschappelijke debat. Hoewel De Dageraad zich formeel bleef openstellen voor aanhangers van alle partijen, had het overgrote deel van de leden een sociaal-democratische of anarchistische achtergrond. Dit kwam onder meer tot uitdrukking in het feit dat De Dageraad na de Eerste Wereldoorlog ook het streven naar verwerkelijking van de socialistische samenleving in haar strijdprogramma opnam. Formeel onthield de vereniging zich echter van directe inmenging in de partijpolitiek.

Begin maart 1922 riep het Dageraad-lid J.L. Heinsius in het verenigingsblad *De Vrijdenker* zijn medeleden op om een kiesvereniging op te richten teneinde deel te kunnen nemen aan de op 5 juli van dat jaar te houden verkiezingen voor de Tweede Kamer. Hij richtte zich in de oproep voornamelijk op de anarchistische, antiparlementaire leden van De Dageraad. Hoezeer deze antiparlementairen ook gekant waren tegen de volksvertegenwoordiging, zo betoogde Heinsius, in de praktijk betaalden zij wel mee aan de kosten die dit instituut maakte. Dus waarom zouden de vrijdenkers dan niet eigen vertegenwoordigers naar het parlement sturen die op kosten van het parlement propaganda zouden kunnen maken voor De Dageraad? 'Wij laten onze stem hooren op vergaderingen, op de markt, langs de straat, op fabriek en werkplaats, waarom dan niet van af deze officiële spreektribune, die Tweede Kamer genoemd wordt?', aldus Heinsius. Het strijdprogramma dat hij ontvouwde was kort maar krachtig. De kiesvereniging zou moeten strijden voor 'Waarheid', 'voor Vrijheid en Recht' en 'tegen alles wat naar God of Goddienerij zweemt'. Kort na Heinsius' oproep werd de Kiesvereniging Vrijdenkers naar het Parlement opgericht (7 maart 1922).

De kiesvereniging gaf direct een brochure uit waarin zij haar bedoelingen nader uiteenzette (*Vrijdenkers naar het parlement. Waarom? Waartoe?*) Met het wapen der rede wilde de kiesvereniging de strijd aanbinden met de kerk, het geloof en het bijgeloof. In de praktijk betekende dit dat de vrijdenkers een meer volledige scheiding van kerk en staat wensten, onder meer door de afschaffing van het bijzonder onderwijs. Een politiek programma had de kiesvereniging niet, want politieke programma's stonden volgens de vrijdenkers gelijk aan loze beloften.

Het initiatief van Heinsius stuitte op nogal wat verzet binnen De Dageraad. Door deel te nemen aan verkiezingen, zouden de mensen in de waan gelaten worden dat er iets te bereiken viel met het parlement, zo meenden veel anarchisten in de beweging. Ook kreeg de kiesvereniging officieel geen steun van De Dageraad. Op de kandidatenlijst prijkte echter de naam van menig vooraanstaand lid van De Dageraad, zoals de hoofdbestuurleden Jan Hoving en F.W.M. Uzuret. De vrijdenkers namen alleen in de kieskring Amsterdam deel aan de verkiezingen. Het werd geen succes: slechts 1123 Amsterdammers stemden op de lijst (0.04%).

Ook de deelname van de kiesvereniging aan de verkiezingen voor de Provinciale Staten van Noord-Holland en voor de gemeenteraad van Amsterdam in 1923 hadden weinig succes. Wel wist J.J. Schoeffelenberger dat jaar namens de kiesvereniging tot de gemeenteraad van Den Helder door te dringen.

Op 1 juli 1925 nam de kiesvereniging wederom deel aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer, ditmaal in acht kieskringen. De prominente vrijdenker Jan Hoving was wederom lijsttrekker. In hun campagne staken de vrijdenkers de draak met de 'confessionele zedelijkheids-apostelen'. Nederland moest bevrijd worden 'uit den greep der kerk', zo luidde het verkiezingsmotto van de kiesvereniging. 3649 kiezers (0.12%) steunden de strijd van de vrijdenkers tegen de confessionelen; wederom te weinig voor een zetel.

Het zou de laatste maal zijn dat de kiesvereniging van zich zou laten horen. Waarschijnlijk door het gebrek aan succes besloten de vrijdenkers voortaan af te zien van deelname aan verkiezingen.